

sul a kor európai jelenségeinek fölényes ismeretében korábban senki sem nyúlt hozzá. Azóta sem. A következő évtizedekben, Berzsenyiről szóló kutatásainak lezárása után figyelmét elsősorban a 19. század eleji magyar irodalmi nyelvújítás nyelv- és irodalomszemléletének kutatása kötötte le. Sorra megjelent tanulmányaiban következetesen történeti nézőpontból vette szemügyre az ortológusok és neológusok egykori összecsapásainak dokumentumait, és bizonyította egyre határozottabban, hogy a hagyományosan Kazinczy-párti magyar irodalomtörténet-írás jelentősen túlértékelt a széphalmi vezér működésének nem csupán jelentőségét, hanem modernségét is. Kritikatörténeti kutatásait végül akadémiai doktori disszertációjában foglalta össze, mely *Egység vagy különbözőség?* címmel 1990-ben könyvformában is megjelent.

Mindazok persze, akiknek abban a szerencsében lehetett részük, hogy Csetri tanár úr előadásait hallgathatták a szegedi egyetemen, jól tudják, hogy mennyi mindenről beszélt még az említettekén kívül is. Mindig papír nélkül, szabadon, mégis szinte nyomdakésznek tűnő, terjedelmes mondatokban, arcán a rá olyannyira jellemző folyamatos mosollyal. Szerencsés esetben gondolatmeneteinek egy részét legalább belefoglalmazta recenzióiba. Így az 1970-es évek közepe táján tartott, rendkívül izgalmas romantika-előadásainak lényege megtalálható Rohonyi Zoltán *A magyar romantika kezdetei* (Bukarest, 1975) című könyvéről írott kritikájában, az európai felvilágosodásról kifejtett nézeteinek töredékeit az *Értekezések és filozófiai levelek* című, magyar nyelvű Rousseau-válogatásról megjelentetett ismertetője őrzi, a Bánk bánról vallott elképzeléseiről pedig Sándor Iván *Vég semmiség* (Jelenkor Kiadó, 1993) című munkájáról közölt bírálatában találunk ízelítőt. Az 1990-es évek elején, miután a tanszéken hallgatói kérésre megindult a 19. századi speciális irodalomtörténeti képzés, megint egyszer témát váltott, és ezúttal az 1849 utáni évtizedek irodalom- és nemzetszemléletének a problematikájában mélyült el; ennek azonban egyelőre még recenzióban sincsen nyoma.

Nem baj, lesz majd ezután.

Csetri Lajos maga az állandóság és a bizonyosság, sokunk számára biztonság és mérce. Nézem a fényképét 1986-os tanulmánykötetének borítóján: semmit sem változott. Az, hogy most hetven éves lett és nyugdíjba megy, hihetetlen. Öröm, hogy alkotó ereje teljében teszi ezt; önzés, hogy nem engedjük el igazán. Csak egy kicsit. Annyira, hogy újságok, rajzfilmek, Winnetou, séta és bevásárlás mellett maradjon egy kis ideje megírni mindazt, amiről eddig csak beszélt nekünk. Sőt még annál is többet.

Javíthatatlanok és telhetetlenek vagyunk valamennyien.

TEMESI FERENC

Egy ritka ornitológusról

Az esztétika olyan az írók számára, mint az ornitológia a madaraknak. Életem első esztétájával a jósors hozott össze a szegedi bölcsészkar röptetőjében. Nem tudtam még, hogy filozófus és irodalomtörténész is, de vastag szemüvege mögül biztató tekintete és fülig érő mosolya megnyugtató. Ő volt a mi „patronáló tanárunk”, vagyis olyan valaki, akihez ügyes-bajos dolgával fordulhatott a gólyamadár, a bölcsészkar hatalmas kalitkájában. Afféle pót-osztályfőnök. Mindenki mindig számíthatott a segítségére.

Ótőle tudtam meg, hogy a filozófia tárgya, akár az írásé: önmagunk eszének megismerése. Azt mondják, hogy a fő oka a filozófiák létezésének, hogy képessé teszi az embert az igazság megtalálására. De ez nem igaz. Mai fejemmel azt mondanám: az a dolga, hogy definíciók tömkelegével lásson el ornitológust és madarat.

Csak azoktól tanulunk, akiket szeretünk. De Csetri Lajos óráit jó, ha ketten értetjük a csoportból. Szegény tanárom és szegény kedvenc Ingardene! Fiókkák voltunk mi hozzájuk képest. De azt azért akkor is tudtam, hogy az esztétika tudományának kötetei függenek néhány pillanatnyi örömről és megvilágosodáson. Az etika, az persze más. Az olyan, mint a természetes kiválasztódás. Csak nekünk olyanok tanították, akik verték a feleségüket és kicsúfolták, „leszocialistázták” a tudományt. Az esztétika, amit Csetri Lajos tanított, az élet megszépítését és egyben továbbfejlesztését szolgálta.

Persze nem nála vizsgáztam, hanem „a legnagyobb magyar esztétánál”, akit két méter magasága cáfolataként Kisnek hívtak. Azt hiszem, kaptam is egy négyest.

En azért szerettem a filozófiát, mert senki sem nyerő benne. Mert mi teszi a bölcselőt – legalábbis Epiktétosz szerint? Nem az, hogy fölkészülten várjuk az eseményeket? A nagy filozófusok költők, akik hisznek költeményeik realitásában. A nagy költők meg, mint ahogy kedves tanárom tanította (akit még mindig borzongva tegeztek), hisznek valóságérzékük szublimálásában. Filozófusnak lenni nem csupán kifinomult gondolkodást tétel fel, nem pusztán egy iskola megalapítását, hanem azt is, hogy egyszerűen, függetlenül, nagylelkűen és bizalomban éljünk.

Csetri Lajos Berzsenyi-tanulmányai akár a saját sorsát hordoznák. Csak annyi a különbség, hogy az ő Kazinczyját Lukács Györgynek hívták. A korszak hivatalos szentjét, aki évenként üzent a végekre száműzött, de mindig európai léleknek, hogy a nagydoktorija még *nem aktuális*. Az etikai metafizika alapjában véve kísérlet arra, hogy formába öntsük saját kívánságainkat, mondá Russell. Amit Lukács tett, voltaire-i cselekedet volt; úgy beszélt a többiekhez, akik nem értették, hogy végül önmaga sem értette.

Ezzel szemben a Csetri-féle filozófia, melyet peripatetikusan tanított nekem, hosszú, mindig a Tiszánál végződő sétáinkon, azt mutatta föl, hogy a filozófia csodálkozással kezdődik, és végül, amikor már a filozófiai gondolat megtette a magáét, ott is végződik. Ott mondta azt is, hogy nekem túl könnyű lenne prózából szakdolgoznom. Így kötöttem ki Déry költészeténél. Később, mikor a kari könyvtárból ki akartam lopni a dolgozatot, Csetri csak mosolygott megint: az enyémet és a Rittersporn Gáborét eltette volt.

John Cage azt írta *Az előadás a semmiről* című dolgozatában: Elfogadni bármit, ami jön, tekintet nélkül a következményekre, azt jelenti, hogy az ember nem fél és tele van szeretettel minden iránt, ami egyfajta azonosságérzésből fakad.

A Csetri-féle gondolkodás engem szintúgy arra tanított, hogy ne várj változást és ne siettesd utolsó napodat, de ne is vágyakozz utána.

Hát így lehet hét évtizedet, betegség és mellőzöttség dacára megélni. Ahogy Mark Twain írta *A hetvenedik születésnap* című írásában:

Nem érhetjük el az öregkort egy másik ember módján.